

ВЕРБАЛЬНА АГРЕСІЯ У ЗМІ: РІЗНОВИДИ ТА СПОСОБИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ

Вступ. Інтерес до проблеми агресії в комунікації зумовлений проникненням агресивної мовної поведінки на початку ХХІ ст. у всі сфери життєдіяльності, що, безумовно, унеможлиблює гармонійне та ефективне спілкування. Особливо гостро ця проблема стоїть перед засобами масової інформації (ЗМІ), одним із завдань яких є формування культури взаємин, вплив на поведінку та інтелект суспільства. Маркерами негативного ставлення до суб'єкта найчастіше виступають навмисне грубі, вульгарні, стилістично знижені слова та висловлювання, що дискредитують особу та формують сприйняття суб'єкта як підозрілого та небажаного, що викликає ворожість, огиду чи ненависть.

Особливо гостро вказане явище проявляється на російському телебаченні, зокрема в політичних ток-шоу, де опонентів найчастіше не стримують жодні рамки пристойності.

Метою дослідження є систематизація інтерпретацій різних видів вербальної агресії в засобах масової інформації та способів і прийомів її подолання з метою збереження ментального здоров'я і балансу учасників комунікативного акту.

Основний матеріал. Проблемі агресії в ЗМІ дослідники присвятили монографії, дисертації, статті. Здійснювалися спроби дослідники систематизації і класифікації мовної агресивної поведінки журналістів та пропагандистів у межах відеоконтенту. Найпершою такою спробою стала типологізація мовної агресії у ЗМІ відомим психологом А. Бассом у 1976 році, у межах якої було запропоновано виокремлення чотирьох різновидів агресії слова, а саме: 1) вербальна активна пряма (тобто пряма

безпосередня вербальна образа або приниження адресата); вона зараз тотально охопила російські ЗМІ на всіх рівнях і щодо будь-яких адресатів-іноземців; 2) вербальна активна непряма (поширення пліток про третю особу); 3) вербальна пасивна пряма (відмова говорити з адресатом; ігнорування його присутності і поглядів); у цьому випадку адресант навмисно зберігає мовчання, щоб показати свою агресивну налаштованість щодо адресата: адресат недостойний того, щоб отримати відповідь; 4) вербальна пасивна непряма (голослівне звинувачення в чомусь і відмова дати словесні пояснення).

Мовознавці (Завражина Г.В. [1]; Кочмар О. В. [2]; Kamińska-Szmaj I. [4] та ін.) класифікують мовленнєву агресію за формами її прояву, виокремлюють прямі або непрямі вербально-агресивні акти: образу, вороже зауваження, погрозу, грубу вимогу, грубу відмову, осуд (докір), звинувачення, іронію.

У найзагальнішому вигляді мовленнєву агресію можна визначити як: грубе, образливе звернення; словесне вираження негативних емоцій, почуттів або намірів у неприйнятній у даній мовленнєвій ситуації формі: грубе попередження; загроза; груба вимога; звинувачення; насмішка; плітки. Агресивні наміри можуть приховано або побічно виражатися і в скаргах.

В Україні використання вульгарної лексики стає поширеним із початку повномасштабного вторгнення російських окупантів у нашу країну. З одного боку, вживання нецензурної лексики, особливо публічне, залишається татуйованим, проте, з іншого боку, обценна лексика посідає певне місце в публічному просторі не тільки медіа, а й в українській культурі. Особливо «розкуто» з агресивною лексикою поводяться блогери.

З метою збереження ментального здоров'я психологи і лінгвісти радять вдатися до таких способів подолання вербальної агресії в конкретних комунікативних ситуаціях: 1) ігнорування джерела вербальної агресії, тобто відсутність реакції на нетактовність; 2) перенесення уваги

агресивно налаштованого співрозмовника на інший об'єкт; це прийом є дієвим у ситуації сварки чи з'ясування стосунків; 3) позитивні оцінні висловлювання, що виявляються в цілеспрямованій демонстрації схвалення, доброзичливого ставлення до співрозмовника, що має припинити вербальну агресію; проте у вкрай драматичній комунікативній ситуації цей прийом не спрацьовує, а лише підбадьорює агресивного співрозмовника; 4) гумор; доречно і вчасно сказаний жарт може зняти напруження між комунікантами, проте слід розмежовувати гумор у вигляді жарту і сарказм у вигляді інвективи, що може мати зворотний ефект і додати агресії в спілкування; 5) переконання агресивного співрозмовника за допомогою незаперечних аргументів, що висловлюються спокійним тоном, який поступово знижується і «гасить» напруження.

Висновки. Отже, у найзагальнішому вигляді вербальну агресію можна визначити як: грубе, образливе, образливе поведіння; словесне вираження негативних емоцій, почуттів чи намірів у неприйнятній формі: образу; попередження; погрозу; грубу вимогу; звинувачення; глузування; плітку, а деяких випадках і скаргу. В арсеналі грамотного та уважного учасника комунікації є досить широкий арсенал способів і прийомів нейтралізації вербальної агресії, проте вибір конкретного способу здійснюється самими комунікантами і мотивується реальними умовами комунікації та її метою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Завражина Г. В. Мовленнєва агресія та засоби її вираження в масмедійному політичному дискурсі України (на матеріалі російськомовної газетної комунікації) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2007. 22 с.

2. Кочмар О.В. Мовна агресія та шляхи її подолання. *Актуальні проблеми соціології та філософії*. 2016. № 12. С. 56-57. http://apfs.nuoua.od.ua/archive/12_2016/16.pdf.

3. Buss A. The psychology of aggression. New York : Wiley, 1961. 307 p.
4. Kamińska-Szmaj I. Agresja językowa w życiu publicznym. Leksykon inwektyw politycznych 1918–2000. Wrocław, 2007.